

ÖN SÖZ

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, 800 küsur yaşta ama çağları aşan fikirleriyle günden güne daha da gençleşmekte. Bugün bile peşinden koşulan şiirlerini *“İnsanlar bundan zevk alıyor, onun için söylüyorum, oysaki benim nezdimde şiir basitlikten ibaret.”* şeklinde yorumlamış. Yaşamı boyunca asla şöhret peşinde koşmamış, “insan” olarak ilâhî makamın küçücük bir parçası olduğunun farkında olarak hep tevazu göstermiş; aslına kavuşma derdiyle yanıp tutuşmuş. Bedenden ayrılan bir uzvun işe yaramadığı gibi “İlâhî Sevgili” ile bütünleşmeden yaşanan ömrü de boş saymış. Aşk şarabını kana kana içip kendinden geçmeden, benliği yok edip aşta “yok” olmadan ve nihayetinde tohum gibi yere ekilmeden insanın tekrar doğamayacağını altını çizmiş. Makam ve mevki peşinde koşanlara “aşk”ı hep hatırlatmış, *“Aşkın makamı yanında padişah tahtı ancak bir tahta parçasından ibarettir.”* demiş.

Bugün de bu 800 yaşını aşmış bilgenin fikirlerine ihtiyacımız var. Materyalist düşünceyle insanlığımızı unuttuğumuzda, geldiğimiz ve geri döneceğimiz asıl mekânımızı hatırlamamız için onun uyarılarına ihtiyacımız var. Ebedî ömrün güzelliğini bu dünyadaki geçici güzelliklere satmamamız için onun “yok”luk ve “hiç”likle geçirdiği örnek yaşam tarzına ihtiyacımız var. İnsan olduğumuzun bilincinde olmak ve “insanca” yaşamak için onun benzetmelerle anlattığı hikâyelere ihtiyacımız var.

Peyami Safa'nın da dediği gibi:

“Ya Hazret-i Mevlânâ, sen hiçbir asırda bugünkü kadar aktüel ve evrensel olmadın. Sen dün değil, bugünsün. Bugün de değil, yarınsın. Ey Hak ve aşk güneşi, doğ; bir nur tufanı gibi karanlık dünyamızı aydınlığa boğ; koş imdadımıza, koş; üşüyen ruhlarımızı o sıcacık maneviyatınla sar, sarmala. Tabiatı ve maddeyi fethedeyim derken ona kul köle olan ve medenileştikçe bir bakıma canavarlaşan günabhkâr insanın ruhuna dol; onu ısıt, onu aydınlat, onu yücelt, onu Allah'a yaklaştır.”

Günümüz insanları ise Mevlânâ'ya kendisinin de belirttiği gibi hep kendi cephelerinden bakmış, hep *“kendi düşüncelerine göre onun dostu”* olmuş. Bazıları da görmek istediği gibi bakarak Yüce Allah'ın kendilerine bağışladığı baş gözünü gönül gözüne dönüştüremedikleri gibi, üstüne üstlük önüne bir de renkli cam koyarak Mevlânâ'ya bakmış. Tabii ki renkli camla baktığı için de onu objektif ve yalın görememiş.

Biz de Mevlânâ'yı yalın bir gözle görmeye çalışarak gerçekleştirilen bu röportaj ağırlıklı eserle Mevlânâ okyanusundan kabımıza doldurabildiklerimizi sizlere sunuyoruz. Tabii ki Mevlânâ tamamen burada anlattıklarımız değil. Yanlı ve şartlı bakmamak şartıyla herkesin ayrı bir Mevlânâ'sı olabilir, bu doğaldır. Herkes kendi kabının aldığı ölçüde onu anlayabilecektir. Bizce bunun farkında olunması önemlidir.

Eserin oluşmasında 2004-2015 yılları arası yerel, ulusal ve dünya çapında yayım ve yayın yapan Merhaba Gazetesi, Memleket Gazetesi, Konya Postası Gazetesi, Selçuk Bakış Gazetesi, Anadolu Manşet Gazetesi, Akşam Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Sabah Gazetesi, Yeni Şafak Gazetesi; Selçuk Dergisi, Gülistan Dergisi, Konya Life, Barem Dergisi ve Edebiyat Otağı Dergisi gibi gazete ve dergilerde ve yerel Kon TV, Sun

TV, Konya TV, Ün TV, Kanal 42; ulusal TRT 2, TRT 3, TV 8, Star TV, CNN, NTV, Habertürk TV, 24 TV, CINE 5 ve uluslararası el-Cezire, Arirang TV (Güney Kore), Seher TV (İran), Aryana TV (Afganistan), İctimai TV (Azerbaycan), KTRK (Kırgızistan) ve BBC gibi kanallarda bizimle yapılan yazılı ve sözlü röportajlar ana temayı teşkil etmektedir. 10 yıla yakın bir süreci kapsayan röportajların metinlerini bu kitaba alırken güncelleştirmedim. Bu da tabii ki fizikî mekânlar ve etkinlik değerlendirmeleri ile ilgili bazı ifadelerimin geçmişî hâiz olmasına sebep olmuş olabilir.

Eserin Rumi Yayınları tarafından 2010 yılında “Mevlânâ’yı Anlayabilmek” adı ile yayımlanan I. baskısından sonra yapılan röportajlar da bu II. baskıya eklenmiş, ilk baskıdaki bazı hususlara kısmen ekleme ve çıkarmalar yapılmış, I. baskıda bulunan “Mevlânâ Araştırmaları ve Kurumsallaşması” konulu bölüm ise bu baskıda yer almamıştır.

Bu II. baskıda röportajların sonundaki Beşinci Bölüm’de Hz. Mevlânâ konusunda haksız ve kasıtlı yapılan bazı suçlamalara istinaden sorulan soruların cevaplarını ve iddialara karşı hazırladığım bilimsel bir cevap makalesini koymayı da uygun gördüm. Son söz ise Hz. Mevlânâ’ya aitti tabii ki...

Elinizdeki eserin hazırlık aşamasından basım aşamasına kadar vücut bulmasında emeği geçen Nefes Yayınevi çalışanlarına içten teşekkürlerimi sunmak isterim.

Bütün itinaya rağmen gerek röportaj metinlerinde gerek eserin genelinde görülebilecek eksiklikler ve belki de bazı eleştirisel üslûp ve ifadeler için de affınızı istirham eder, istifadeli okumalar dilerim.

Doç. Dr. Nuri ŞİMŞEKLER

Konya 2022

İNSAN YELKENLİ BİR GEMİYE BENZER

*“İnsan yelkenli bir gemiye benzer;
bakalım rüzgârı estiren onu nereye sürükleyecek...”*

Hız. Mevlânâ

Hocam, Mevlânâ, fikirleri, Mevlevîlik, ülkemizde ve dünyada Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili geniş ve uzun sohbetimize geçmeden evvel uygun görürseniz öncelikle sizi tanımakla başlayalım.

Ben de eğer müsaade ederseniz şahsımla ilgili çok kısa bilgi vererek hayatımın Mevlânâ ile ilgili kısmını anlatmaya çalışayım. Dokuz çocuklu, esnaf bir ailenin altıncı evladı olarak 25 Ekim 1964 günü Konya merkezde dünyaya geldim. Aslımız Hadim ilçesi Aladağ Dülgerler köyündendir. İlk, orta ve lise tahsilimi Konya’da yaptım. Bu süreç içerisinde aileden gelen gelenek üzerine yüksek tahsilimi yapsam da gönlümde hep ticaretle uğraşmak vardı. Ama hayat, güçlü akan bir nehir misali içine düşeni istediği yere sürükleyebiliyor. Ben bu sürüklenmeden asla pişman olmadım; ileriki yıllarda Mevlânâ’nın “İnsan yelkenli bir gemiye benzer, bakalım rüzgârı estiren onu nereye sürükleyecek?” beyti ve Yunus Emre’nin “Çıktım erik dalına anda yedim üzümü” dizesiyle olan bitenleri anlamlandırmaya çalıştım.

Mevlânâ ile, bir Konyalı olmakla birlikte, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nde Fars Dili ve Edebiyatı okurken 1983-1987 yılları arasında tanıştım. Maalesef diyorum, çünkü Konya merkezde hem de Mevlânâ Müzesi'ne yürüyüş mesafesi on beş dakikalık bir mahallede doğup büyüdüğüm hâlde. O zamanlar Mevlânâ hakkında bildiğim tek şey, iki kez "Müze"ye gitmiş olmam ve anlamını "daha yeni yeni" anlamaya çalıştığım kaşık ve biblo tarzı hediyelik eşyaların üzerindeki "*Hamdım, Piştım, Yandım.*" sözü idi. 1990 yılında Selçuk Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'na asistan olarak başladığımda ise bende Mevlânâ ile ilgili çalışma yapmam gerekliliği ve isteği hâsıl oldu. Çünkü hem Konyalı idim hem Farsça eğitimi almıştım hem Konya'da görev yapacaktım hem de en önemlisi, insanların görünüşüne göre karar vermeme ve insanın başkalarından önce kendini eğitmesi ve geliştirmesi sanatını Mevlânâ'dan öğrenmiştim. *Mesnevî*'deki "*Değil Müslüman'ı, hiçbir kâfiri hor görmeyin; olur ya o kâfir de Müslüman olarak ölebilir.*" beytinin anlamına Amerikalı dünya ağır sıklet şampiyonu boksör Muhammed Ali'de ve benzerlerinde şahit oldukça, yine *Mesnevî*'deki "*İnsan, sakalla sarıkla adam olmaz.*" beytinin, bir esnafın sakalını sıvazlayarak "Abi bana günde 50 milyon kazandırmazsa bu sakalı keserim." sözüyle somutlaştığını gördükçe Mevlânâ'ya daha çok hayran oldum. Bu ve buna benzer örnekler, beni onu daha fazla anlama ve araştırmaya iten ana sebeplerden biri oldu ve yüksek lisans ile doktora tezlerimi Mevlânâ, *Mesnevî* ve Mevlevîlik konularında hazırladım. Şunu net söyleyebilirim ki Mevlânâ'yı her okuyuşta yeni bir anlam, yeni bir mânâ, yeni bir derinlik ve insanca yaşamak için yeni bir ipucu bulabiliyorsunuz. Bu açıdan "Mesnevî başta olmak üzere eserlerini bir kez okudum,

tamam.” dememek gerekiyor. Hâsılı, Mevlânâ ile tanıştıktan sonra onu okumamak, araştırmamak bence mümkün değil. Biz de insanlara ışık saçan bu madenden çıkarabildiğimiz mücevherlerle hem kendimizi süslüyor hem de talip olanlara sunmaya çalışıyoruz.

Mevlânâ ile ilgili çalışmalarınızı hangi konular üzerinde yoğunlaştırdınız?

Mesnevî beni çok etkiliyor ve çalışmalarımı bu yönde yoğunlaştırıyorum. *Dîvân-ı Kebîr* de öyle. Biliyorsunuz, *Mesnevî*'nin iki katı büyüklüğünde. Ama şunu da biliyoruz ki *Dîvân-ı Kebîr*'de bulunan şiirlerin bazıları Mevlânâ'ya ait değil, sonradan karışma şiirler var içerisinde. Onun için *Dîvân-ı Kebîr*'e biraz mesafeli yaklaşmak ya da Mevlânâ'ya ait olan şiirlerin kesin olarak ayırt edilmesi gerekiyor. Bilim adamları zaman içerisinde bu konuya eğilmişler ama bu şiirlerin ayırt edilebilmesi için bir insanın ömrünün yetmeyeceğine kâni gelmişler. Eskiden matbaa olmadığı için insanların söylediği şiirler değişik kişiler tarafından kaleme alınıyor ve daha sonra büyük ihtimalle o kişinin ölümünden sonra bir kitap hâline getiriliyor. Bu arada da bazı yabancı şairlerin şiirleri Mevlânâ'nın şiirlerine karışmış olabiliyor ki bunun böyle olduğunu biliyoruz. Bundan dolayı *Dîvân-ı Kebîr*'den çok, *Mesnevî* ile ilgileniyorum.

Değerli Hocam, eğer müsaade ederseniz uzun bir söyleşiye ve kapsamlı cevaplara geçmeden önce “birkaç cümle” ile cevaplandırmanızı istesek:

Tabii ki buyurun!

Mevlânâ ile tanıştıktan sonra hangi ahlâkî kavramlar ve ilkeler hayatınızda daha fazla ön plana çıktı?

Başkasına bakmadan önce “Ben ne yapıyorum!” ilkesi. Ötekileştirmeme, başkalarına onların cephesinden bakmaya çalışma. Modern deyimle “empati”, yani çok kullandığımız ama bir türlü uygulamadığımız “insânî” özellik...

Mevlânâ ile tanıştıktan sonra hayatınızda ne tür değişim ve dönüşümler oldu?

Daha sabırlı olma, ön yargılı olmama, sonuç endeksli düşünme, hareket etme ve sonu “-dir, -dır” ile biten kesin yargılardan kurtulma.

Aile, iş ve sosyal hayatınızda neler değişti?

Daha kapsayıcı, daha hoşgörülü, daha çevre merkezli düşünme tarzım gelişti. Ancak bununla birlikte ilerleyen zaman içinde “gönül sahibi” olanları seçmeye ve onlarla “enerji” alışverişi yapmaya, genelle ise normal dünya işleri düzeyinde iş birliği içinde olmaya başladım.

Çevrenizdeki insanlar sizin değişiminizi nasıl karşıladı?

Genellikle olumlu ama bazen de “Bu kadar rahat ve sabırlı olmak seni yıpratmıyor mu?” tarzında yaklaştılar. Ama Mevlânâ okumalarından bal ve sirke misali şu iki hasleti de öğrendim ve kullanmaya, ikisini de güzelce ve belli bir oranda karıştırıp “sirkengebin” ya da yaygın kullanımla “sirkencübin-sirkencebin” yapıp içimi, gönlümü rahatlatmaya çalışıyorum. Yani güzellik, sabır, hoşgörü “cemâl” ise yerli

yerinde kızma, eleştirme de “celâl”dir. İşte bu ikisini de göstermeye çalışıyoruz.

***Mesnevî* ve Mevlânâ günümüz insanına ne verebilir?**

Kişi talip olmadıkça ne Mevlânâ ne de başka bir öğreti sistemi insana bir şey veremez. Mevlânâ tek özellikten veya vasıftan oluşan bir değer değil. Kişi eğer isterse kendi eksikliğini Mevlânâ ile tamamlayabilir. Çok kapsamlı olan Mevlânâ öğretileri buna müsait.

Sizce Mevlânâ'nın insanı sakındırdığı tutum ve davranışlar nelerdir?

Sabırsızlık, öfke, ötekileştirme, ben merkezli düşünme, dar kapsamlı yorum ve düşünce tarzı. Özellikle şekle göre bakıp yorum yapma, içe, öze bakmama ya da görememe.

Mevlânâ'nın inşa etmek istediği insanın temel ahlâkî nitelikleri nelerdir?

“Hz. İnsan” vasfına uyabilecek, geldiği ve geri döneceği aslî yeri kavrayan ve yaratılma amacını her dem hatırlayıp buna göre hareket edebilen bir insan.

Sizce Mevlânâ alçakgönüllülük-kibir, cömertlik-cimrilik, adalet-zulüm, kanaat-hırs, çalışmak-tembellik gibi kavramlar üzerine nasıl bir mesaj vermektedir?

Mevlânâ'da her konuda bir mesaj vardır. Genellikle her şeyi zıddı ile işler. Tüm siyah ve beyazı, iyi ve kötüyü... göz

önüne serer, hikâyeleri ile bunu herkesin anlamasını sağlar, öğüdü ve tavsiyesini verir, sonuç ve tercihi de kişiye bırakır.

Sizce Mevlânâ'ya göre hoşgörü tam olarak neyi ifade ediyor?

Sabredip o işin, olayın ya da kişinin “neden”, “niçin” meydana geldiğini anlamadan yargıya varmak hamlıktır, bunu anlamak ya da anlamaya çalışmak ise hoşgörüdür. Ama sürekli tekrar eder de yine hoşgörülü olunursa bu da diken sulamaktır, gülü değil.

Sizce Mevlânâ'nın nefse bu kadar yoğun vurgu yapmasının sebebi nedir?

Çünkü nefis, insanın kendinde olan ve her daim isteği bitmek tükenmek bilmeyen bir yılan gibidir, başı ezilmezse ejderhaya dönüşür ve insanı yutar, yok eder. Dışarıdan gelen kötülüğü insan anlayabilir ama kendinde olan nefisten gelen hırsı ve istekleri sezemeyebilir, onun için Mevlânâ hep nefsin üzerinde durur.

Sizce, Mevlânâ nasıl bir Allah tasavvuru oluşturmak istemektedir?

İnsanın da cüz olarak bir parçasını taşıdığı Mutlak ve Bâkî-Ebedî olan bir Yaratıcı, bir Sevgili; iyi-kötü her şeyin “bir sebep olarak” O'ndan olduğunun idrakine vardığı “Bir Hâkim Varlık”.

Sizce Mevlânâ'ya göre insan nasıl bir varlıktır?

Bazen şeytan huylu, şeytanın bile korktuğu bir varlık, bazen de yaptığı güzel işlerden dolayı meleklerin secde ettiği bir varlık. Yine geldiği yeri unutan, gideceği yeri hiç düşünmeyen “gafil” bir varlık. Ama çaba gösterir ve geldiği aslına, yani Küll’üne tâbi olursa meleklerin kıskandığı, şeytanların bile korkup yanaşamadığı bir varlık.

Mevlânâ denildiğinde aklınıza gelen ilk kavramlar nelerdir?

Sabır, yerli yerinde hoşgörü, cemâl ama gerektiğinde de yerli yerinde celâl, dinginlik, düşünme (tefekür), güzel sanatlar, estetik; bilge, düşünür, insan mühendisi ya da moda deyimle yaşam koçu.

Sizi en çok etkileyen *Mesnevî* hikâyesi?

Hz. Musa ile çobanın hikâyesi.

***Mesnevî*’yi ilk okuduğunuzda en çok neler dikkatinizi çekti?**

“...san olur”, “...mazsan olmaz” tarzı insanları yönlendirici, örneklerle net ve açık verilen didaktik mesajlar, öğütler.